

## DVIĞUBA PILIETYBĖ – NE TIK DVIĞUBOS TEISĖS

Alfonsas Vaišvila \*

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos katedra  
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius  
Telefonas (8 5) 271 4697  
Elektroninis paštas tfk@mruni.lt*

Pateikta 2008 m. birželio 23 d., parengta spausdinti 2008 m. liepos 22 d.

**Santrauka.** Remiantis pilietybės sąvoka ir personalistine teisės samprata, straipsnyje formuluojamas teisinis (ne vien įstatymais besiremiantis) požiūris į dviğubą pilietybę. Pati teisė į pilietybę konkretinama atsižvelgiant į teisnumą ir subjektinę teisę, tuo siekiant atskirti teisę į pilietybę kaip formalų leidimą, nuo pilietybės kaip to leidimo įgyvendinimo pareigų vykdymu. Teisnumo požiūriu kiekvienas lietuvis, kur jis begyventų, turi teisę tapti Lietuvos Respublikos piliečiu. Bet jei jis nori savo teisnumo lygmens teisę į pilietybę paversti subjektine, privalo susisaistyti su Lietuvos Respublika abipusėmis teisėmis ir pareigomis, t. y. pripažinti, kad įgydamas teisę kurti, tobulinti Lietuvos valstybę, naudotis jos globa, jis kartu įsipareigoja tą valstybę išlaikyti ir ginti (tai galioja tik veiksniams ir pajamų turintiems asmenims). Tokia yra pilietybės teisinė logika.

Jei asmuo siekia įgyti subjektinę teisę į dviejų valstybių globą, bet sutinka vykdyti pareigas, susijusias tik su viena valstybe, tai antrosios pilietybės jis siekia kaip privilegijos. O privilegijas, kaip ignoruojančias visų piliečių lygiateisiškumo principą, draudžia tiek Lietuvos Konstitucija, tiek ir tarptautinės teisės aktai. Valstybė, kaip piliečių kūrinys ir savastis, gyvuoja tik tiek, kiek piliečiai vykdo pareigas ją ginti ir mokėti jos išlaikymo mokesčius. Demokratinėje, teisinėje valstybėje pilietybė neatimtinėjama: pilietybės galima tik sąmoningai atsisakyti arba ją prarasti atsisakant vykdyti iš jos kylančias pareigas.

Tik labai retais atvejais, kai konkretus asmuo sąmoningai nori ir iš tikrųjų sugeba vienu metu vykdyti pareigas dviem ar daugiau valstybių, jis iš principo gali būti „n“ valstybių piliečiu. Tačiau praktiškai tai būtų sunkiai įvykdomas arba iš viso neįvykdomas įsipareigojimas. Turint tai galvoje, daugelio šalių įstatymai, taip pat ir Lietuvos Konstitucija vadovaudamasi bendra taisykle draudžia dviğubą pilietybę kaip potencialią privilegiją. Konstitucija faktiškai tik protokoluoja tą draudimą, kurį padiktuoja dviğubos pilietybės siekiančio asmens objektyvus nepajėgumas vienu metu laikytis dviejų valstybių įstatymų, mokėti dvi valstybes išlaikančius mokesčius.

**Pagrindinės sąvokos:** teisė kaip leidimų ir paliepiamų vienovė, dviğuba pilietybė, pareiga mokėti dviejų valstybių išlaikymo mokesčius, globalizacija už pilietybę kaip teisę be pareigos, dviğuba pilietybė – liberalizmo ideologijos sugrįžimas į pilietybės sąvoką.

**Vien tik įstatymais besiremiantis požiūris ne visa-da yra teisinis požiūris.** Konstituciniam Teismui priėmus nutarimą, pripažinusį dviğubos pilietybės instituto priešingumą Lietuvos Konstitucijos 12 straipsnio 2 daliai, kilusi diskusija parodė, kad jos dalyviai linkę labiau vadovautis psichologiniais („patinka“, „nepatinka“, „pritariu“, „nepritariu“) negu teisiniais, loginiais šios problemos analizavimo kriterijais, nors dviğuba pilietybė pirmiausia yra ne psichologinė, o teisinė kategorija. Tuo pačiu metu atlikta Lietuvos žmonių apklausa parodė, kad 62, 4 proc. apklaustųjų buvo už Lietuvoje ir už-

sienyje gyvenančių lietuvių „lygias teises“ [1]. Bet taip manančių nebuvo klausama, ar jie žino, jog „lygios teisės“ suponuoja ir „lygias pareigas“. Būtent apie pareigas, išplaukiančias iš dviğubos pilietybės, nei šioje apklausoje, nei dviğubos pilietybės šalininkų raštuose ar išsakytose nuomonėse neužsimenama nė žodžiu. Todėl nieko nuostabaus, kad ši diskusija nuo pat pradžios pasuko nesuskalbėjimo, aklavietės ir grynai voliuntaristinių sprendimų linkme.

Teisininkai, kurie šioje diskusijoje siekia vadovautis tik įstatymais arba savo nuomonės grįsti kitų šalių pilietybės įstatymų reglamentacija, ima niekuo nesiskirti nuo neteisinių. Ir tai suprantama, nes įstatymą gali

\* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos katedros profesorius.

pasiskaityti ne tik teisininkai. Kita vertus, atskirų šalių pilietybės įstatymų reglamentavimo žinojimas ne daug kuo gali prisidėti prie šios problemos sprendimo jau vien dėl to, kad kiekvienoje šalyje, net ir laikančioje save „teisine valstybe“, pilietybės norminimas labai įvairuoja: vienose šalyse dviguba pilietybė leidžiama (Izraelis), kitur ji draudžiama, o kartais ten, kur draudžiama įstatymais, faktiškai funkcionuoja kontrabandiniu būdu (JAV). O apsiribojus žmonių elgesio reglamentacija tik įstatymais, iš kur galima žinoti, kuri šalis, sprendama minėtą problemą, eina „tiesos keliu“, o kuri pasuko į „klystkelių“? Vien tik įstatymu besiremiantis požiūris, kaip žinoma, ne visada sutampa su teisiniu. Įstatymas gali būti ir teisės nepaisančios politinės valios norminė išraiška. Todėl toks požiūris faktiškai yra tas pats politinis požiūris, tik įgijęs norminį pobūdį.

Jei pilietybė yra ne psichologinė, ne grynai politinė, o, kaip sakyta, teisinė kategorija, tai jos reglamentavimo standarto paieškos pirmiausia prasideda siekiant išsiaiškinti, koks yra grynai teisinis požiūris į dvigubos pilietybės reglamentavimą, kad juo remiantis įgytume kriterijų arba metodą kritiškai vertinti šios srities kitų ir savo patyrimą. Siekti teisinio požiūrio mus įpareigoja ir tas faktas, kad šią problemą tenka spręsti teisinėje valstybėje, besiremiančioje ne įstatymo, o teisės viršenybe. Teisės viršenybė įpareigoja visus ir visur, taip pat ir įstatymų leidyboje, paklusti teisės, o ne šiaip įstatymo imperatyvams.

Kitas klausimas, ar teisinio požiūrio visada pakanka tinkamam sprendimui konkrečioje situacijoje atrasti, jei žinome, kad teisė nėra universalus socialinio reguliavimo instrumentas? Bet ir tada, kai teisinį sprendimą reikia aukoti socialiniam tikslingumui, teisinio požiūrio nustatymo būtinybė išlieka, nes reikia tai daryti sąmoningai – žinoti, kada tokie veiksmai iš tiesų yra nukrypimas nuo teisės, ir kartu žinoti, koku mastu galima nukrypti nuo teisės nesukeliant teisinės sumaišties bei grėsmės pačiai teisės viršenybei, ir galiausiai žinoti, kad šis socialinio tikslingumo inspiruotas nukrypimas nuo teisės yra padiktuotas ne šiaip teisinio nihilizmo, o siekio tarnauti tos pačios teisės viršenybei praktiškai garantuoti: kartais reikia nukrypti nuo teisės siekiant sustiprinti tą pačią teisę.

**Teisinis požiūris į dvigubą pilietybę.** Dvigubos pilietybės legalizavimo ar nelegalizavimo problemos teisinis sprendimas gali išplaukti ne iš „balsų daugumos“, ne iš gerų ar blogų siekių, net ne iš „tautinio solidarumo“ ar buitinio pragmatizmo, o iš pačios pilietybės sąvokos ir jos teisinio turinio – teisių ir pareigų vienovės. Pilietybė – tai asmens ir valstybės tęstinis teisinis santykis, kuriame šalys susisaisto abipusėmis teisėmis ir pareigomis. Tai reiškia, kad asmuo, tapęs konkrečios valstybės piliečiu, įgyja teisę ne tik naudotis tam tikros valstybės globa, bet ir savanoriškai prisiima iš tos teisės kylančias pareigas valstybei. Tai konstatavo minėtame nutarime ir Konstitucinis Teismas: „*pilietybė asmeniui suteikia ir garantuoja tam tikras pilietines (politines) teises, nustato tam tikras jo pareigas valstybei*“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas). Deja

tų pareigų, bent pagrindinių, Konstitucinis Teismas nebandė nurodyti<sup>1</sup>.

Pirminė ir pagrindinė piliečio pareiga – laikytis savo valstybės priimtų įstatymų, kurie nustato kiekvienam dirbančiam ir pajamų gaunančiam piliečiui pareigą mokėti savo valstybę išlaikančius ir jos funkcijų vykdymą garantuojančius mokesčius. Valstybė yra išimtinai piliečių kūrinys ir egzistuoja tik tiek, kiek piliečiai ją išlaiko mokėdami mokesčius. Vadinasi, jei norima būti dviejų valstybių piliečiu, tai sąmoningai prisiimama pareiga vienu metu laikytis dviejų valstybių įstatymų ir taip pat mokėti dviejų valstybių išlaikymo mokesčius. Ir šios pareigos vykdymas turi būti nenutrūkstamas, nes nenutrūkstamas turi būti valstybės išlaikymas; valstybė yra gyvas organizmas, kuriame vyksta nuolatinė „medžiagų apykaita“ ir kuris kasdien turi gauti vis naujų mokesčių „injekcijų“, kad nesustotų, kad pajėgtų vykdyti savo funkcijas, tarp jų ir savo piliečių globos funkciją, kai tiems piliečiams tokia globa bus reikalinga. Bet jei asmuo nori vienu metu naudotis dviejų valstybių globa, bet sutinka mokėti mokesčius tik vienai valstybei išlaikyti, tai iš antros valstybės jis arba reikalauja privilegijų, arba apsimeta nepilnamečiu, manančiu, kad viskas atsi-randa ant stalo tik todėl, kad jis nori valgyti.

Dvigubos pilietybės siekiantis, bet mokėti dvigubus mokesčius vengiantis asmuo objektyviai stoja į konfliktą su kiekviena bent kiek demokratiška konstitucija, kuri įtvirtina visų tos šalies piliečių lygybę prieš įstatymus. Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad „*reguliuojant pilietybės santykius, turi būti laikomasi ir asmenų lygiateisiškumo principo*“, kuris „*įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai (...), neleidžia asmenų diskriminuoti ir teikti jiems privilegijų*“ (2006 m. lapkričio 13 d.). Vadinasi, kiekvienas asmuo, laikantis save konkrečios valstybės piliečiu, privalo lygiai su kitais piliečiais mokėti tos valstybės išlaikymo mokesčius, neatsižvelgiant į tai, kur jis begyventų, nes Lietuvos Konstitucijos 32 straipsnis leidžia Lietuvos piliečiui laisvai išvykti iš Lietuvos ir laisvai į ją sugrįžti. Bet išvykęs iš Lietuvos asmuo, kiek jis nepraranda Lietuvos pilietybės, tiek jis neatleidžiamas ir nuo visų iš tos pilietybės išskylančių pareigų valstybei, tarp jų ir minėtos pareigos mokėti savo valstybę išlaikančius mokesčius.

Prezidentas V. Adamkus yra pareiškęs, kad „*norintis būti Lietuvos piliečiu, turi turėti tą teisę (...)*“. Tai esanti kiekvieno prigimtinė teisė, ir niekas iš jo tos teisės negalys atimti. Tai visiškai teisinga, bet teisinga tik kol kalbama apie šią teisę turint omeny teisnumą, t. y. kaip apie abstraktų leidimą įgyti Lietuvos pilietybę. Būtent tokią teisnumo lygmens teisę į Lietuvos pilietybę iš tiesų turi kiekvienas lietuvis, kur jis begyventų ir kokios kitos valstybės pilietybę beturėtų. Ir tai įtvirtina tiek Konstitucija, tiek ir Pilietybės įstatymas. Šią teisę jis turi tik todėl, kad jam dar nereikia nieko daryti, nes, karto-jame, tai yra tik abstraktus leidimas įgyti Lietuvos pilietybę. Ir šios teisės iš lietuvių tikrai niekas negali atimti.

<sup>1</sup> Svarbiausiomis piliečio pareigomis JAV autorius Judžinas Makkarti laikė tris pareigas – mokėti mokesčius, balsuoti ir ginklu ginti savo tautą [4, p. 307].

Bet vos tik jis pabando šią savo teismo lygmens teisę paversti subjektine teise į Lietuvos pilietybę, t. y. susisaistyti su Lietuvos valstybe pilietybės santykiu, nuo to momento jis įgyja teisę į Lietuvos valstybės globą ir kartu prisiima visas iš tos teisės kylančias pareigas, tarp jų ir minėtą pareigą mokėti Lietuvos valstybės išlaikymo mokesčius.

Ir kol jis šias pareigas vykdo, niekas ir niekada demokratinėje teisinėje valstybėje negali iš tokio lietuvių atimti Lietuvos pilietybės; Lietuvos pilietybės galima tik sąmoningai atsisakyti arba ją prarasti atsisakius vykdyti iš jos išskylančias pareigas. Tokia yra kiekvienos subjektinės teisės, taip pat ir subjektinės teisės į pilietybę, logika. Bet jei užsienyje gyvenantis lietuvis supranta savo subjektinę teisę į Lietuvos pilietybę tik kaip teisę naudotis Lietuvos valstybės globa be pareigų tą valstybę išlaikyti, ją ginti, tai jis arba nežino, kas yra teisė, arba sąmoningai reikalauja privilegijų. Antroje Lietuvos Respublikoje dviguba pilietybė kaip tik ir buvo draudžiama dėl to, kad tokios pilietybės siekiantys asmenys nepageidavo vykdyti iš dvigubos pilietybės kylančių dvigubų pareigų: „(...) dabar yra daug svetimšalių, kurie, neatsižadėdami vieni Lenkijos, kiti Rusijos, norėtų Lietuvoje naudotis Lietuvos piliečių teisėmis, bet nenori eiti tų pareigų, kurios tenka Lietuvos piliečiams“ [2].

Visi užsienyje gimę Lietuvos piliečių vaikai automatiškai įgyja Lietuvos Respublikos pilietybę ne tik teismo, bet ir subjektinės teisės lygmeniu, jei jų tėvai vykdo pilietines pareigas Lietuvos valstybei. Bet jei jų tėvai tokios pareigos nevykdo, tai jų vaikai išsaugo teisę į Lietuvos pilietybę tik teismo lygmeniu. Šią teisę jie galės paversti subjektine, kai, sulaukę pilnametystės, pareikš Lietuvos valstybei, kad jie sutinka vykdyti iš pilietybės kylančias pareigas ir realiai imsis jas vykdyti.

**Lietuvybė pareigų gali ir nesuponuoti, o pilietybę suponuoja.** Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas piliečių lygiateisiškumo principas reiškia, kad valstybės išlaikymo mokesčius mokėtų visi Lietuvos piliečiai, kad ir kur jie gyventų. Tai vienodai galioja tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje gyvenantiems Lietuvos piliečiams, neatsižvelgiant į tai, ar jie moka mokesčius Amerikos, ar kitai valstybei. Bet jei užsienio lietuviai, būdami kitų valstybių piliečiai, dar nori būti ir Lietuvos valstybės piliečiai, tačiau atsisako mokėti Lietuvos valstybės išlaikymo mokesčius, tai kyla klausimas, kuo remdamiesi jie gali pretenduoti į „lygias teises“ kaip ir Lietuvoje gyvenantys piliečiai? Lietuva – ne tik geografinė teritorija, ji dar ir etnosocialinė kategorija, t. y. lietuvių tautos valstybė, kuri negali egzistuoti, jei piliečiai atsisako ją išlaikyti. Tautybė ir pilietybė artimi, bet netaipatingi dalykai: tautybė pareigų gali ir nesuponuoti, o pilietybė suponuoja. Pripažinus užsienyje gyvenantiems Lietuvos piliečiams „lygias teises“ kaip Lietuvoje gyvenantiems Lietuvos piliečiams, pirmųjų teisės virstų ne teisėtomis privilegijomis, t. y. tam tikra jų agresija prieš Lietuvos gyvenančius piliečius, nes šie privalėtų mokėti Lietuvos valstybę išlaikančius mokesčius tiek už save, tiek ir už užsienyje gyvenančius lietuvius. Ar Lietuvoje gyvenantys piliečiai nori suteikti šias privilegijas užsie-

nio lietuviams? Ar galima atsakyti į šį klausimą neatsiklausus Lietuvoje gyvenančių piliečių?

Mokesčius mokėti yra būtina pareiga pilietybės teisei garantuoti, todėl suprantama, kad asmuo gali būti kelių valstybių pilietis tik tuo atveju, jei jis sutinka ir iš tikrųjų pajėgia vykdyti iš šios dvigubos pilietybės kylančias dvigubas pareigas. Būtent taip mąstė jau tarpukario Lietuvos teisininkai. Jie šią nuostatą įtvirtino 1928 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje: „Lietuvos pilietis (...) nepraranda savo pilietybės teisių patapęs kurio (nors) Amerikos krašto piliečiu, jei jis atlieka tam tikras įstatymo nustatytas pareigas“ (10 str.) [3]. Nors ir čia pareigos nebuvo išvardytos, šis principinis teisių ir pareigų vienovės pripažinimas rodė ano meto Lietuvos teisininkų mąstymo kultūrą.

**Valstybė ne epizodiškai, o nuolat egzistuojantis procesas.** Negalima atleisti užsienyje gyvenančių Lietuvos pilietį nuo savo valstybės išlaikymo mokesčio net ir apeliuojant į bendrąjį teisės principą: *jei asmuo nesinaudoja subjektine teise, tai jam neprivalomos ir iš tos teisės kylančios pareigos*. Šis principas šiuo atveju negalioja dėl pilietybės santykio objekto – valstybės specifikos: valstybė, kaip sakyta, negali gyvuoti epizodiškai, ji yra arba nenutrūkstamas procesas, arba jos nėra. O siekiant, kad ji nenutrūkstamai egzistuotų, būtina ją nuolat išlaikyti. Tai visų pirma privalo garantuoti piliečiai. Būtent šios pareigos vykdymas garantuoja, kad sugrįžę į Lietuvą jie ras savo laisvą nepriklausomą valstybę, kaip savo namus ir kaip savo globėją. Prezidentas teisingai pavadino Lietuvos valstybę „lietuvių namais“. Bet šiuo palyginimu jis faktiškai prieš savo valią pasipriešino dvigubai pilietybei be dvigubų pareigų. Jei valstybė – „namai“, tai ir išvykus svetur reikia rūpintis, kad palikti namai nesugriūtų, kad panorėjus sugrįžti, būtų kur sugrįžti. Bet jei namai paliekami likimo valiai, tai kam reikšti pretenzijas, jei sugrįžus vietoj jų rasi griuvėsius arba šeiminkaujančius svetimus?

Užsienio lietuviai ir nebūdami Lietuvos piliečiai šiandien gali laisvai atvykti į Lietuvą, čia apsigyventi, investuoti į Lietuvos ekonomiką, imtis verslo lygiais pagrindais kaip ir visi kiti asmenys, nes atvykę mokės Lietuvai verslo mokesčius tik tol, kol gyvens Lietuvoje ir čia dirbs. Tai verslo teisė, kuri yra daug siauresnė negu pilietybė. Investicijų srautas šiuolaikiniame globaliame pasaulyje jau griežtai nesaistomas su pilietybe, jis juda remiantis kitais principais. Verslo teisės yra lygios, nes čia visiems vienodi mokesčiai, vienodos kitos teisinės sąlygos. Jei užsienio lietuvis nori turėti verslą Amerikoje ir Lietuvoje, tai jis tikriausiai nesistebi, kad jam reikia mokėti verslo mokesčius Amerikoje ir Lietuvoje. Jis tik nustemba, jei mokesčių reikalaujama dėl dvigubos pilietybės, nes čia mokesčiai mokami remiantis kitu teisiniu pagrindu – būtent pilietybės, t. y. remiantis būtinybe išlaikyti tą valstybę, kurios globa norima naudotis<sup>2</sup>. Lietuvybė pirmiausia yra dvasinis asmens ryšys su

<sup>2</sup> Valstybė gali konkrečiu įstatymu nustatyti, kokio dydžio savo valstybės išlaikymo ir jos gerovę plėtojantį mokesčių privalo mokėti užsienyje gyvenantis ir dirbantis Lietuvos pilietis. Tas mokeskis galėtų būti simbolinis, bet jis būtinas kaip įrodymas, kad tokio asmens pilietybės santykis su Lietuvos valstybe nenutrūko, kad asmuo tebeiliko

savo tauta, o pilietybė – dar ir daiktinis, materialinis. Tuo ir skiriasi lietuvis verslininkas nuo lietuvių – Lietuvos piliečio. Lietuviai verslininkai pirmiausia rūpi savo nauda, o lietuviui – piliečiui – dar ir savo valstybė, jos likimas ir ateitis. Jam svarbu, kad ta valstybė būtų, klestėtų ir tuo metu, kai jis Lietuvoje negyvena, bet nori matyti ją klestinčią dar ir dėl to, kad tokią jis nori rasti ir tuo atveju, jei sumanytų joje vėl apsigyventi. Ir ši savo rūpestį jis negali įrodyti kitaip, kaip tik vykdydamas pareigas, susijusias su Lietuvos pilietybe. Tuo tarpu verslininkui tai mažai rūpi. Jei Lietuvos valstybė išnyks, jis savo verslą tiesiog perkels į kitą šalį (tam palanki šiuolaikinės globalizacijos „atvirų durų“ politika), nes jis tik lietuvis, bet ne Lietuvos pilietis. Lietuvis – Lietuvos pilietis net ir perkėles savo verslą į kitą šalį, tebesijaučia susaistytas teisėmis ir pareigomis su Lietuvos valstybe bei pagrindine pareiga – ją išlaikyti. Tik tuo jis ir gali įrodyti, jog jo pilietiniai ryšiai su Lietuvos valstybe nenutrūko. Tai būtina todėl, kad pilietybė yra nenutrūkstamas asmens ryšys su valstybe; jis nenutrūkstamas todėl, kad, kaip sakyta, nenutrūkstamas turi būti valstybės išlaikymas nenutrūkstamu mokesčių mokėjimu.

Tai rodo, kad dviguba pilietybė be dvigubų pareigų prieštarauja Konstitucijai ne tik pagal formą, nes „niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis“ (12 str.), bet ir pagal turinį; ji prieštarauja pačiai teisės esmei, kiek teisė yra leidimų ir paliepiamų vienovė. Būtent ši vienovė pirmiausia nustato, kad asmuo įgyvendindamas bet kurią savo teisę privalo vykdyti iš jos kylančias pareigas. Jei jis atsisako pareigos išlaikyti savo valstybę, tai taip jis *de facto* atsisako ir savo teisės į Lietuvos pilietybę. Čia kalbama ne apie tos teisės atėmimą, o tik apie savanorišką šios teisės praradimą. Demokratinėje valstybėje, taip pat ir Lietuvoje, kaip minėta, niekas teisių neatiminėja; jų tik sąmoningai atsisakoma arba jos prarandamos, atsisakius vykdyti iš jų kylančias pareigas. Tokia yra giluminė teisės ir demokratijos logika. Bet jei šios logikos nesilaikoma, tai atsisakoma teisės viršenybės įstatymo viršenybės naudai. O įstatymu jau gali būti ir savavališka elgesio taisyklė. Įstatymas gali įtvirtinti ir teises be pareigų ir taip legalizuoti vieno asmens agresiją prieš kitų asmenų teises. Todėl jei pilietybės problemą iš teisės perima įstatymas, tai mokslui, taip pat ir jurisprudencijai, čia tiesiog nėra kas veikti, nes įstatymas pajėgus legalizuoti kiekvieną savivalę, ją paversti „teise“.

Dvigubos pilietybės paprastai vengiama dar ir dėl to, kad ji kai kuriais atvejais gali sukelti tam tikras techninio pobūdžio komplikacijas. Mat gali būti atveju, kai tas pačias pareigas konkretus pilietis privalės atlikti vienu metu dviem valstybėms. Sakykime, asmeniui, kuris turi dvigubą Lietuvos ir kitos valstybės pilietybę, yra 19 metų, ir jis tuo pat metu gali būti šaukiamas tarnauti Lietuvos bei kitos valstybės kariuomenėje. Objektiviai negalėdamas šios pareigos tuo pačiu metu atlikti dviem valstybėms, jis stoja į konfliktą su viena iš jų. Ir ta vals-

tybė tada įgyja teisę traktuoti šį asmenį kaip dezertyrą ir jį persekioti pagal įstatymą. Arba, sakykime, iškilus teorinei JAV ir Lietuvos karinio konflikto galimybei. Kaip šiuo atveju pasielgtų Amerikos lietuviai, turintys JAV ir Lietuvos pilietybę? Jei jie eitų prieš Lietuvą, pažeistų Lietuvos įstatymus, jei neitų – pažeistų JAV įstatymus. Abiem atvejais jų kaltės ir nukentėjimo pagrindas – dviguba pilietybė.

Lietuvos Konstitucinis Teismas minėtoju nutarimu pripažindamas, kad dviguba pilietybė galima tik itin retais atvejais, teisiškai tiksliai interpretavo Konstitucijos 12 straipsnį. Tokius specialius atvejus tas pats Konstitucijos straipsnis ir legalizuoja, nes draudžia dvigubą pilietybę ne apskritai, ne dėl „piktos valios prieš užsienio lietuvius“, o tik suvokęs tikrąją padėtį, kad retas asmuo gali norėti ir pajėgti kartu vykdyti iš dvigubos pilietybės kylančias dvigubas pareigas. O jei asmuo nepajėgia kartu vykdyti pareigas kelioms valstybėms, tai turi būti draudžiama ir teisė į dvigubą pilietybę, nes ši teisė tada neišvengiamai virstų privilegija, kurios nelegalizuoja jokia demokratinė konstitucija.

Šie išimtiniai dvigubos pilietybės atvejai turėtų būti nustatomi ne įstatymu, o pavedami nuožiūrai paties asmens, turinčio užsienio valstybės pilietybę ir dar siekiančio Lietuvos pilietybės: toks asmuo privalėtų oficialiai pareikšti savo subjektyvų sutikimą mokėti Lietuvos valstybę išlaikantiems ir jos gerovę kuriantiems mokesčius ir, antra, įrodyti, kad objektyviai pajėgus tokias pareigas vykdyti. Toks išipareigojimas kartu būtų ir Lietuvos pilietybės praradimo pagrindas: asmuo, nustojęs vykdyti čia minėtas pareigas, traktuojamas kaip savo noru atsisakęs nuo Lietuvos pilietybės. Įstatymas tik nustatytų tokio išipareigojimo priėmimo ir vykdymo tvarką.

***Dviguba pilietybė be dvigubų pareigų – Lietuvoje gyvenančių lietuvių piliečių diskriminavimo forma.*** Jei bus pripažinta užsienyje gyvenantiems ir kitų valstybių pilietybę turintiems lietuviams Lietuvos pilietybė be minėtų pareigų, tai Lietuvos pilietybė jiems taps neteisėta privilegija. Bet privilegijas, kaip minėta, draudžia kiekviena demokratinė konstitucija. Be to, Lietuvos pilietybė, kaip privilegija, gali būti suteikiama tik Lietuvoje gyvenančių piliečių pritarimu. Todėl Lietuvos valdžia bent iki šiol skelbėsi artimiausių rinkimų metu rengti tuo klausimu referendumą, o jam teikiamą klausimą formuluoti taip: „*Ar jūs pritariate, kad kitos valstybės pilietybę turintis lietuvis kartu galėtų būti ir Lietuvos valstybės pilietis*“. Tai, regis, aiški, bet rinkėjų vis dėlto klaidinanti formulė, nes ji užmaskuoja tikrąjį šio klausimo turinį. Tie Lietuvos piliečiai, kurie pritaro dvigubai pilietybei ir „lygioms teisėms“, turi žinoti, kad, pritardami dvigubai pilietybei be dvigubų pareigų, jie sutinka prisiimti ne tik savo, bet ir užsienyje gyvenančių lietuvių pareigą mokėti Lietuvos valstybės išlaikymo ir jos plėtojimo mokesčius. Tai reikštų, kad Lietuvoje gyvenantiems piliečiams – Lietuvos valstybės išlaikymo sunkumai ir rūpesčiai, o užsienyje gyvenantiems lietuvių piliečiams – šių sunkumų vaisiai.

Teisių ir pareigų neatskiriama priklausomybė yra pagrindinis teisinis metodas formuluoti grynai teisinį požiūrį į dvigubą pilietybę, spręsti šią problemą vado-

---

save Lietuvos piliečiu ir savo darbu kartu su Tėvynėje likusiais savo bendrapiliečiais dalyvauja išlaikant savo valstybę, kuriant jos gerovę kaip praktinį savo valstybės gebėjimą teikti paramą ir globą užsienyje esantiems savo piliečiams, kai jiems tai bus reikalinga.

vaujantis konstituciniu ir prigimtinės teisės pripažįstamu lygiateisiškumo principu; priešingu atveju – atviras kelias į niekuo nevaldomą nuomonių ir sprendimų subjektyviškumą.

Čia keliama problema yra ne tik Lietuvos problema.

**Diskusija dėl dvigubos pilietybės Jungtinėse Amerikos Valstijose.** Panašios problemos svarstomos ir Jungtinėse Amerikos Valstijose. Čia irgi konkuruoja du skirtingi požiūriai į dvigubos pilietybės institutą. Amerikiečiai, kadaise itin vertinę savo pilietybę, šiuo metu abejingi, kad jų bendrapiliečiai, prisiekę Jungtinėms Amerikos Valstijoms, prisiekia ir kitoms valstybėms<sup>3</sup>, arba JAV gyventojai imigrantai, nebūdami JAV piliečiai, dažniausiai naudojami tokia pat socialine valstybės globa kaip ir JAV piliečiai.

Ši pakantumo dvigubos pilietybės institutui tendencija Jungtinėse Amerikos Valstijose formaliai prasidėjo nuo 1967 m., kai tais metais JAV Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas *Efroim prieš Raską* bylą, pripažino JAV Konstitucijai prieštaraujančią 1940 m. Imigracijos įstatymo nuostatą, kuria remiantis JAV pilietis automatiškai netenka JAV pilietybės, jei jis dalyvavo kitos valstybės valdžios rinkimuose. Tas pats teismas padarė ir platesnę išvadą, kad iš asmens negalima atimti JAV pilietybės net ir tais atvejais, kai jis tarnauja kitos valstybės armijoje arba prisiekė kitai tautai, kad vienintelis pagrindas prarasti JAV pilietybę – tai asmens savanoriškas atsisakymas JAV paso [4, p. 310]. Šiuo savo sprendimu JAV Aukščiausiasis Teismas praktiškai pavertė tuščiais žodžiais pilietybės priėmimo priesaiką, kuri iki šiol kategoriškai draudė dvigubą pilietybę: „Šiais žodžiais pareiškiu ir prisiekiu, kad visiškai ir visa apimtimi atsisakau visų saitų ir ištikimybės užsienio valdovui, ponui, valstybei, kurios pilietis iki šiol buvau, ir priimu šiuos išipareigojimus, nieko nenutylėdamas ir neturėdamas jokio pikto kėslo. Tepadedu man Dievas“ [4, p. 306–307].

Sankcionavęs dvigubą pilietybę Aukščiausiasis Teismas apskritai devalvavo pilietybę. 1982 m. jis įpareigojo Tachaso valstiją užtikrinti nelegalių imigrantų vaikams (ne JAV gimusiems) tokios pat kokybės išsilavinimą, kaip ir amerikiečių vaikams – JAV piliečiams [4, p. 310, 312].

JAV visuomenė, susirūpinusi imigracijos mastais ir tempais, jos neigiamomis pasekmėmis, kritiškai vertina JAV Aukščiausiojo Teismo praktiką, legalizuojančią dvigubos pilietybės institutą ir menkinančią pilietybės socialinę reikšmę, kritikuoja pastangas piliečių lygybę keisti „žmonių lygybe“. JAV visuomenė klausia, ką reiškia pilietybė, jei ji nesuteikia daugiau teisių ir nepriideda pareigų? Įsipareigojimais nesaistoma pilietybė, Klaido Vilsono (Clyde Wilson) nuomone, esanti „netikra“ (1995 m.). Kaip argumentą prieš pilietybę be pareigų galima priminti ir vieno iš JAV Konstitucijos „tėvų“

<sup>3</sup> Mochomedas Sakirbis, JAV pilietis, 1995–1996 m. ėjo Bosnijos ir Hercogovinos užsienio ministro pareigas, kitas JAV pilietis Aleksandras Einselis 1991–1995 m. – Estijos gynybos ministras... P. Biukenenas mano, kad šiandien JAV piliečiai kartu yra ir 151 valstybės piliečiai [4, p. 309].

Džeimso Medisono formuluotą principą, kad JAV pilietybė gali būti „prieinama tik tam, kas gali žodžiu ir veiksmu praturtinti Jungtinių Valstijų galią ir gerovę“ [4, p. 295]. Vienas iš aktyviausių dvigubos pilietybės instituto Jungtinėse Amerikos Valstijose kritikų Patrikas Biukenenas (Patrick J. Buchanan) teigia, kad kiekvienas, kuris dirba kitos valstybės vyriausybėje ar tarnauja kitos valstybės armijoje, faktiškai atsisako JAV pilietybės. P. Biukenenas mano, kad jei anksčiau cituoti pilietybės priesaikos žodžiai nėra tušti, Kongresui derėtų priimti įstatymą, laikantį JAV piliečio dalyvavimą kitos valstybės valdžios rinkimuose nusikaltimu [4, p. 310].

Šioje diskusijoje, kurioje sprendimus labiau lemia ne teisė, o tarpnacionalinių korporacijų interesai ir juos atitinkanti JAV Aukščiausiojo Teismo veikla, laimi dvigubos pilietybės šalininkai, nutylintys, kad būtinas pilietybės ir pareigos santykis. Ir tai natūralu, nes jei asmuo gali pretenduoti į globą valstybės, kurios pilietis jis nėra, o tik joje gyvena arba jei būdamas pilietis išvykęs iš valstybės nevykdo jos atžvilgiu jokių pareigų, tai nebesvarbu, kelių valstybių pilietybę jis turi. Pilietybę tada išstinka gili tapatumo krizė: iš teisinės kategorijos ji transformuojasi į voliuntaristinę privilegiją, kai nevykdant savo valstybei pareigų, atsiranda teisė dalyvauti tos valstybės politinės valdžios rinkimuose, dirbti valstybės tarnyboje, laisvai su šios valstybės pasu keliauti po tarptautinę erdvę, į teisę sugrįžus į savo valstybę gauti socialines pašalpas, nemokamą gydymą ir nemokamą išsilavinimą. Valstybė ir jos piliečiai tokiu atveju lyg ir savanoriškai pasiduoda savanaudiškai mąstančio asmens išnaudojiami.

**Globalizacija už pilietybę kaip teisę be pareigos.** Ši tendencija nėra paprastas „protų pasimetimas“, ji kuriama ir skatinama šiuolaikinės globalizacijos ir su ja susijusio valstybių nacionalinio suvereniteto nykimo, kai nacionalinės valstybės vis labiau praranda gebėjimą valdyti savo vidaus socialinį gyvenimą, pirmiausia ekonominį, kuris visų pirma valdomas pareigų nustatymu ir jų vykdymo garantavimu.

Pilietybė būdama susijusi su pareiga mokėti valstybę išlaikančius ir jos gerovę kuriančius mokesčius šia savo dalimi irgi susijusi su ekonomika, t. y. sfera, kuri, kaip minėta, esant globalizacijai vis platesniu mastu ištrūksta iš valstybės socialinės kontrolės, arba kaip saktų Zygmuntas Baumanas, „nepatenka į politikos sferą“, todėl kiek valstybė nevaldo ekonomikos, tiek ji negali nustatyti ir pilietybės teisinio turinio. Esant atvirų durų sąlygoms valstybė yra bejėgė įpareigoti šalyje veikiančias tarptautines korporacijas būti atsakingas už savo veiklos padarinius daugiau, negu jos moka nustatytuosius verslo mokesčius, bet ne tokius, kokių pakaktų valdyti šių institucijų sukeliamas tai šaliai neigiamas pasekmes. Korporacijos, siekdamos pelno, skatina imigraciją kaip pigios darbo jėgos šaltinį. Kai tik tokioms korporacijoms tampa nepelninga veikti toje šalyje, jos perkelia savo veiklą į kitą, verslui tuo momentu palankesnę šalį, prinesdamos paliktai nacionalinei valstybei pareigą savo lėšomis dorotis su jų sukeltomis ekologinėmis ir socialinėmis problemomis: korporacijų pakviesta imigracinė darbo jėga, neturinti tos valstybės pilietybės, pa-

sitraukus iš šalies darbdaviui – korporacijai, tampa toje šalyje perteklinė. Dalis jos tampa bedarbiais, ligoniais, reikalaujančiais iš valstybės socialinių pašalpų, kita dalis nusikaltėliais, socialinių įtampų kėlėjais, darančiais spaudimą šalies teisėsaugos sistemai ir didinančiais visuomenės socialinį nesaugumą. Taip tarptautinės verslo korporacijos tampa panašios į gegutes, dedančias kiaušinius į svetimą lizdą ir priverčiančias svetimo lizdo šeimininką perėti ir maitinti jų vaikus. O kad valstybė būtų įpareigota maitinti ir „gegutės vaikus“, reikia „piliiečių lygybę“ keisti „žmonių lygybe“, devalvuoti pilietybę, ją tapatinant su teise be pareigos. Šiomis sąlygomis teisinis požiūris į pilietybę, taip pat ir į dvigubą, darosi neįdomus, nes nebenaudingas tam, kas šiuolaikiniame pasaulyje diktuoja „madas“ – formuoja ir pačia teisės sampratą.

Čia jau ne valstybės, ne jų nacionaliniai parlamentai, ne mokslas sprendžia, kaip reikia šiuo metu suprasti pilietybę. Šio klausimo sprendimas iš esmės perleidžiamas tarptautinėms verslo megakompanijoms, kurios paverčia nacionalines valstybes savo administracinėmis valdybomis, tvarkančiomis pavedimo būdu tų kompanijų einamuosius reikalus, arba daro jas, Z. Baumano žodžiais tariant, paprastomis „policijos nuovadomis“, prižiūrinčiomis vietose tvarką [5, p. 103].

Jeigu ignoruojamas teisinis pilietybės turinys, apie pilietybę galima kalbėti bet ką, o pats ginčas iš teisinės plotmės perkeliamas į grynai psichologijos ir atskirų asmenų naudos sferą, kurioje sprendimus žino tik tie, kurie turi galutiną sprendimo teisę. Nesusikalbėjimas tada turi tapti būtina šitokio mąstymo pasekme; Babelio bokšto vaizdinys nustoja būti vien tik istorija ar praeities mitas.

**Dviguba pilietybė – liberalizmo ideologijos sugrįžimas į pilietybės sąvoką.** Jei nyksta nacionalinių valstybių suverenitetas, jei valstybė vis mažiau turi galių reikalauti, kad asmuo, naudodamasis valstybės pripažintomis teisėmis, vykdytų grįžtamąsias pareigas valstybei, tai turi nykti ir teisinis pilietybės turinys. Stambiosios verslo kompanijos nesuinteresuotos vadovautis tokia teise, kuri reikalauja atitinkamų pareigų ir taip mažina korporacijų pelną ir valdžią. Teisių ir pareigų pusiausvyra grindžiama pilietybė tada turi būti nepriimtina kaip nacionalinės valstybės bandymas riboti globalų žmonių judėjimą ir trukdyti jiems visur gerai jaustis. Ji būtų kliūtis bastūnui naujoje teritorijoje visapusiškai naudotis tuo valstybės gėriu, kuriuo naudojasi jos piliečiai, sukultūrinę, „sužmoginę“ tą teritoriją mokėdami mokesčius ir vykdydami kitokias pareigas. Todėl vadovaujantis ne piliečių interesais reikia atsisakyti tradiciškai suprantamos pilietybės (teisinio požiūrio į pilietybę), versti ją iš teisinės kategorijos į mažai ką praktiškai reiškiančią psichologinę kategoriją, kuri laikui bėgant turi iš viso pasitraukti iš politinio, teisinio leksikono, nes su globalizacija rengiasi ateiti „pasaulio pilietis“ su visomis tomis pasekmėmis, kuriomis pasižymėjo ir sovietų „internacionalizmas“, bandęs „demokratiniais“ lozungais terminologiškai maskuoti imperinę politiką.

Dviguba pilietybė be dvigubų pareigų – tai dar vienas liberalizmo ideologijos bandymas išlaisvinti asmenį

leidžiant jam eksploatuoti valstybę be pareigos jai. O panaikinus pareigas, kaip minėta, asmuo jau gali būti ne tik dviejų, bet ir „n“ valstybių piliečiu. Tačiau jeigu valstybė leidžia asmeniui naudotis jos gėriu be grįžtamųjų pareigų, tai ji leidžia jam išnaudoti toje valstybėje gyvenančius savo piliečius be tų piliečių sutikimo. Piliečių lygiateisiškumo principo atsisakanti valstybė nustoja būti demokratinė.

## LITERATŪRA

1. Visuomenė – sau, Konstitucinis Teismas – sau. *Lietuvos rytas*. 2007 m. liepos 4 d. Nr. 150.
2. Jankūnaitė, V. *Lietuvos Valstybės Konstitucija su paaiškinimais*. Kaunas, 1922.
3. *Lietuvos Respublikos Konstitucija (1928 m.). Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16–1940.VI.15)*. Vilnius, 1996.
4. Бьюкенен, П. *На краю гибели*. Перевод с английского. Москва, 2007.
5. Bauman, Z. *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vertimas iš anglų kalbos. Vilnius, 2007.

## DOUBLE CITIZENSHIP – NOT ONLY DOUBLE RIGHTS

Alfonsas Vaišvila\*

Mykolas Romeris University

### S u m m a r y

On the basis of the concept of citizenship and the personalized concept of law, the article formulates a legal (not legalistic) approach to double citizenship.

The right to citizenship itself is addressed as an aspect of legal capacity and as a subjective right. This enables to make a distinction between the right to citizenship as a formal permission and citizenship as an implementation of such a permission through the performance of one's obligations. As far as legal capacity is concerned, every Lithuanian, irrespective of the location of his/her residence, is entitled to become a citizen of the Republic of Lithuania. However, if he/she wishes to transform his/her right to citizenship from a capacity-level to a subjective right, he/she must become linked to the Republic of Lithuania by mutual rights and obligations, i.e., to recognize that, along with the right to create and improve the Lithuanian state, as well as to make use of the protection it provides, one also acquires an obligation to support and defend the state (valid only for legally capable persons and those receiving revenue). Such is the legal logic of citizenship.

If a person seeks to acquire subjective right to protection of two states, but agrees to perform his/her duties in respect to one state only, he/she seeks the second citizenship as a privilege. However, privileges are prohibited by the Constitution of the Republic of Lithuania and international legal acts as in violation of the principle of equality of all citizens. The state as an entity created by citizens exists only to the extent the citizens perform their duties to defend the state and pay taxes to support it. In a democratic state ruled by law citizenship is not taken away: one may deliberately renounce his/her citizen-

\* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Legal Philosophy, professor.

ship or lose it by refusing to perform one's duties that derive from his/her citizenship.

Only in very rare cases, when a specific person is willing and is indeed capable of simultaneously performing his/her duties to two or more states, he/she in principle may be a Citizen of „n“ states. However, practically such obligation would be very difficult or even impossible to implement. Taking this into account, laws of many countries, including also the Constitution of Lithuania, as a general rule prohibits double citizenship as a potential privilege. The Constitution only records the prohibition dictated by objective inability of a person seeking double citizenship to simultaneously abide by laws of two states and to pay taxes supporting two states.

**Keywords:** law as a unity of permissions and orders, double citizenship, obligation to pay taxes for support of two states, globalization for citizenship as a right without an obligation, double citizenship – return of the liberal ideology to the concept of citizenship